

КУЛЬТУРНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР: РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ

Важливим духовним чинником у культурі будь-якого народу є релігія. Будучи специфічною формою духовної діяльності, релігія водночас є джерелом духовності¹, носієм абсолютних моральних цінностей як певного “культурного коду”, ідеальною точкою відліку для всіх форм людської діяльності взагалі².

Не менш важливе значення має релігія і для культури України чи Західної Європи. Проте для культурної інтеграції України в Європейський простір релігійний аспект перетворюється в глибоку проблему, гордієвим вузлом якої є взаємовідносини різних гілок християнства, зокрема, Православної та Католицької Церков, для яких “висока сумісність та взаємна довіра” як необхідна умова “входження в Європу” звучать як тисячолітній міф. У цьому контексті відразу ж пригадуються слова А.Ф.Лосева про те, що православ’я й католицизм - це “несумісні культурні типи”, “до останньої глибини протилежні один одному”, яким доводиться “вбивати один одного, один одного анафематувати”³.

Наявність невирішених проблем взаємовідносин різних гілок християнства надає питанню про місце та роль релігії й церкви в процесі культурної інтеграції України до Європейського Союзу особливої актуальності і спонукає до пошуків засад, на яких би відбувався діалог релігій як діалог культур України і Західної Європи.

На жаль, будь-який пафос зникає відразу ж при спробі визначити місце релігії в сучасному суспільстві і його культурі. Як помітив С.Лезов, у другій половині ХХ ст. релігія стала лише елементом ліберально-демократичної цивілізації, відійшовши, наприклад, у Західній Європі до сфери дозвілля. У результаті звуження області релігії, переміщення в “приватну сферу”, втрати початкового містичного сенсу та відсутності можливості формувати образ культури, очевидно, відбулася зміна її культурного призначення, змінився “запит” на релігію. Споконвічно вказуючи на зв’язок із чимось вищим, потойбічним, що виявляється лише в життєво важливому для кожної людини акті трансцендування, “перетравлена” сучасністю релігія втратила істинно релігійний зміст, перестала “бути справою кінцевої серйозності”, тим, в ім’я чого варто вмирати⁴.

Важко погодитися з С.Лезовим, що і в українському соціально-культурному просторі релігія також перейшла в сферу цінностей дозвілля, до якої звертається людина у разі відчуття стану нервового чи інтелектуального навантаження, аби “зняти” його шляхом звернення до релігійного тексту, прослуховування відповідного змісту телевізійної передачі тощо. Однак поза всякими сумнівами лишається той факт, що для українського суспільства в цілому релігія також втрачає свій сакральний зміст, перестає бути в свідомості переважної більшості сучасників єдиальним чинником з Богом, поцейбічного з потойбічним.

Визнання єдиальної ролі християнства у становленні сучасної Європи знайшло підтримку практично серед усіх європейських християнських церков. Так, наприклад, Папа Римський Іоанн Павло II у виступі на одній із конференцій у Римі заявив: “Культурна та історична концепція нинішньої Європи віддзеркалює реальність континенту, що став таким завдяки, зокрема, об’єднавчій силі християнства; воно зуміло розчинитися між різними народами і внутрішньо пов’язане з європейською культурою в цілому”⁵.

Не залишилися осторонь від культуротворчих процесів у сучасній Європі і православні церкви. Так, навесні 2003 р. на острові Крит було скликано спеціальну нараду представників десяти православних церков, що мала розглядати питання “Європейська Конституція про церкви та релігії: пропозиції Православної Церкви”. У підсумковому документі було заявлено, що майбутня Конституція ЄС має містити прозоре посилання на християнську спадщину Європи⁶.

На цьому ґрунті в якості одного з варіантів вирішення проблеми взаємовідносин церков, а надалі й культурного зближення християнських західних країн з незахідними, досить часто науковцями висловлюється думка про необхідність об’єднання всіх гілок християнства в рамках екуменічного руху. “...Перед існуючими церквами й віросповіданнями, - стверджує Г.С.Кисельов, - поставлені такі основні задачі, як екуменічна (універсалістська) і організаційна”, оскільки “наявність не тільки розділених, але й ворогуючих церков... говорить в дійсності про те, що справді соборного об’єднання людей у Богові дотепер немає і що воно навіть не проглядається”⁷. У якості аргументу на користь об’єднання церков Г.С.Кисельов посилається на думку М.О.Бердяєва про “зустрічальність” глибин християнської містики

з глибинами містики нехристиянських релігій, які розділяють доктрини й форми мислення, расові психології й форми церковних організацій. Необхідність екуменізму й суперекуменізму називає вимогою глобальної цивілізації Г.Померанц, оскільки *“єдиний світ без єдиних святинь не приходить до солідарності, не знаходить виходу зі своїх протиріч”*⁸.

Якщо виходити з того, що об'єднання церков - справа самих церков, то, в свою чергу, за цей процес активно виступає католицька церква. Так, наприклад, у новому Катехізисі РКЦ (1992 р.) на самому його початку знаходимо наступне: *“Він [Катехізис] покликаний також слугувати підтримкою для екуменічних зусиль, пожвавлених бажанням єдності всіх християн, у точності показуючи зміст католицького віровчення і його гармонічну зв'язність”*⁹. Тобто екуменічний рух Католицька Церква недвозначно розуміє лише як процес інтеграції всіх інших церков і громад у своє лоно, а не як діалог на рівних з іншими конфесіями.

Що ж до Православної Церкви, у тому числі й Української, то з її боку немає й ніколи не було активних кроків до об'єднання, оскільки лінія вододілу для неї проходить не стільки в зовнішній, обрядовій відмінності церков як інституцій, скільки у внутрішньому: в розумінні Одкровення, віри, догм.

У цілому ж, від того, яке місце посяде релігія в новій Європі, залежать фундаментальні ціннісні засади, якими керуватиметься європейська спільнота, а також те, чи буде почутий голос церкви тоді, коли європейським політикам знову доведеться приймати доленосні рішення щодо війни та миру.

¹Бам Д. Наука и духовность: необходимость изменений в культуре / Человек. - 1993. - №1. - С.6.

²Гусейнов А.А. Моральная демагогия как форма апологии насилия / Вопросы философии. - 1995. - №5. - С.6.

³Лосев А.Ф. Очерки античного символизма и мифологии. - М.: Наука, 1993. - С.868.

⁴Лезов С. Письмо о религии // Знамя. - 1997. - №6. - С.193.

⁵Бондаренко Д. Релігія та створення нової Європи // Дзеркало тижня. - 2003. - №37. - С.5.

⁶Вісник прес-служби УПЦ. - 2003. - №16.

⁷Киселев Г.С. Новая религиозность как проблема сознания // Вопросы философии. - 2002. - №5. - С.179.

⁸Померанц Г. По ту сторону своей идеи // Дружба народов. - 2001. - №3. - С.153.

⁹Катехизис Католической Церкви. - М.: Истина и Жизнь, 1998. - С.9-10.